

PROBLEMA SUDULUI BASARABIEI ÎN DOCUMENTE DIPLOMATICE AUSTRIECE (1856-1857)

EUGEN-TUDOR SCLIFOS*

Abstract. *The question of Bessarabia becomes an important one after the end of the Crimean War. At the initiative of Austrian Foreign Minister, Buol, Russia had to give the southern Bessarabia to the Moldovan Principality. The Russian Empire wanted to keep the village of Bolgrad, the administrative center of the Bulgarian colonies in Bessarabia. The only one who supported this initiative was France. Instead, Britain and Austria did not want to grant any concession to the Petersburg. The diplomatic correspondence of the Austrian ambassador to Paris, Hübner and Ottenfels shows that Count Walewski and Emperor Napoleon III supported the point of view of Russia.*

Keywords: *Bessarabia, Southern Bessarabia, Crimean War, Austrian Empire.*

În 1856, dezbaterile în contextul Chestiunii Orientale au atins din nou problema Basarabiei¹, teritoriu anexat în mod fraudulos de Imperiul Rus la 1812. Acest fapt echivala, consideră istoricul Paul Cernovodeanu, cu recunoașterea ilegalității de la 1812². Fundalul internațional era marcat de confruntarea din Crimeea dintre armatele coaliției franco-britanice și cele rusești. În acest context polarizat, emigranții pașoptiști³ au început o amplă campanie de informare a cabinetelor europene despre necesitatea unirii celor două țări românești, la care să se adauge și teritoriul dintre Prut și Nistru⁴. Menționăm în acest sens demersurile întreprinse

* Drd., Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

¹ Pentru o abordare sub aspect diplomatic a poziției Franței și Rusiei în chestiunea sudului Basarabiei la 1856, vezi studiul istoricului român Dumitru Ivănescu *Unirea Principatelor Române, Rusia și problema Basarabiei*, în *Dilemele identității*, Iași, Dosoftei, 2001, pp. 147-154 și varianta în limba engleză: *The Union of the Romanian Principalities, Russia and the problem of Bessarabia*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, tom. XLIII, 2004.

² P. Cernovodeanu, *Basarabia. Dosarul unei provincii istorice românești (2)*, în *Memoria. Revista gândirii arestate*, nr. 2, 1991, p. 68.

³ N. Corivan, *Din activitatea emigranților români în Apus (1853-1857). Scrisori și memorii*, București, 1931, pp. 102-103.

⁴ Pentru detalii, vezi M. Cojocariu, *Basarabia în contextul Unirii Principatelor*, în A. Petrencu (coord.) *Probleme actuale ale istoriei naționale universale*, Chișinău, 1992, pp. 237-242; *Idem*, *Încercări românești de recuperare a Basarabiei (1853-1859)*, în Gh. Cliveti, M. Iacobescu, D. Bălan (coord.), *Slujind-o pe Clio. În onoare Dumitru Vitcu*, Iași, Junimea, 2010, pp. 95-98.

Rev. Șt. Pol. Rel. Int., XV, 1, pp. 53-65, București, 2018.

de N. Golescu și C. A. Rosetti către prințul Jérôme Bonaparte, vărul împăratului Napoleon al III-lea, sau cele ale lui Gheorghe Magheru către ambasadorul francez la Constantinopol, Edouard Thouvenel, în care se cerea „restituirea către Moldova a teritoriului răpit dintre Prut și Nistru”⁵. Eforturile acestor români angajați față de cauza națională nu au avut rezultatele scontate, pentru că în culise deja se prefigura o apropiere dintre Franța și Rusia, foștii inamicii din timpul războiului Crimeii.

În timpul conferinței de la Viena din martie 1855, problema Basarabiei nu s-a aflat pe agenda de discuție a Marilor Puteri⁶. Mai importante pentru plenipotențiarilor de la Viena erau abolirea protectoratului rusesc din Principatele Române și neutralizarea Mării Negre. Ulterior, spre finele anului 1855, s-a ajuns la un acord în ceea ce privește stabilirea preliminarilor păcii, ce urmau a fi prezentate cabinetului de la Petersburg. În afara clauzelor menționate mai sus, în aceste preliminare apărea și problema cedării sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Ideea de „restituire” a unei părți din Basarabia către Moldova, la care au subscris Marile Puteri, a fost propusă inițial de ministrul de externe al Austriei, Buol Von Schaunstein. În mod evident, Austria urmărea substituirea influenței rusești în Principatele Române cu cea a Vienei, iar acest lucru putea fi facilitat prin eliminarea oricărei forme de acces a Rusiei la Dunăre. Astfel, Rusia se vedea pusă în situația de a ceda o parte din cuceririle anterioare. În contextul acestei cedări teritoriale, merită menționată afirmația lui Vasile Boerescu, care consideră că tentativa Marilor Puteri de a restitui o parte din Basarabia este, mai degrabă, o „cedare necesară navigației pe Dunăre”, ceea ce, în percepția noastră, ilustrează interesele marilor puteri europene cu privire la această zonă⁷.

După ce s-a ajuns la un consens în ceea ce privește preliminariile păcii, sarcina de a le prezenta guvernului de la Petersburg îi revenea Austriei, prin trimisul acesteia, Valentin Esterhazy, căruia, înainte de plecarea sa spre capitala Rusiei, la 16 decembrie 1855, i s-au dat instrucțiuni precise să reziste oricăror tentative ale cabinetului imperial de a eluda vreo clauză⁸. Rusia percepea respectiva cerință drept una „umilitoare” și deci inacceptabilă, doleanța Marilor Puteri declanșând o adevărată „furtună”⁹ la Petersburg. Imperiul Rus se afla într-o situație „inedită”: de a restitui o parte din anexiunile anterioare. La Petersburg, Esterhazy a purtat convorbiri cu decidentul politicii externe ruse, Karl Nesselrode. Rusia accepta toate clauzele impuse, cu excepția cedării sudului Basarabiei. În viziunea cancelarului rus, cedarea unei părți din Basarabia nu ar fi avut „utilitate” pentru interesul european, ci ar fi însemnat doar o nouă frontieră greu de trasat între două imperii¹⁰.

⁵ P. Cernovodeanu, *Inițiative românești de redobândire a Basarabiei în perioada Războiului Crimeii (1854-1856)*, în *Revista Istorică*, nr. 1-2, 1992, p. 87.

⁶ E. A. Adamov, *Le probleme bessarabien et les relations russo-roumaines (a l'occasion du cinquantième de l'indépendance roumaine)*, în *Le Monde Slave*, ianuarie 1928, p. 84.

⁷ V. Boerescu, *La Roumanie après le traité de Paris du 30 mars 1856*, Paris, 1856, p. 13.

⁸ J. M. Knapp, *Behind the Diplomatic Curtain: Adolphe de Bourqueney and French Foreign Policy, 1816-1869*, University of Akron Press, 2011, p. 235.

⁹ *The Times*, 3 ianuarie 1856, p. 7.

¹⁰ V. Esterhazy către Buol, Petersburg, 31 decembrie 1855/ 12 ianuarie 1856, în *Akten zur Geschichte des Krimkriegs. Serie I: Österreichische Akten zur Geschichte des Krimkriegs* (în continuare: *Österreichische Akten*), ed. Winfried Baumgart, Oldenbourg, 1979, p. 241.

Ca răspuns, emisarul austriac declarase că acea porțiune de teritoriu nu ar fi trebuit să aibă o importanță majoră pentru Rusia, din moment ce noul împărat rus, Alexandru al II-lea, afirmase că Petersburgul urma să adopte o poziție mai puțin dură în această parte a Europei¹¹. După cum observăm din acest schimb de replici, Rusia nu putea accepta să piardă acest teritoriu și încerca „sensibilizarea“ Marilor Puteri privind „inutilitatea“ trasării unei frontiere în Basarabia. Până la 15 ianuarie 1856, Rusia a tatonat felul în care puterile europene se raportau la cabinetul imperial, iar în mediul diplomatic rus s-a ajuns la concluzia unanimă că Franța putea salva „onoarea“ imperiului „umilit“ în timpul Războiului Crimeii. Diplomații ruși înaintaseră, ca variantă acceptabilă pentru ei, propunerea unui schimb de teritorii, adică fortăreața Kars contra sudului Basarabiei, idee pe care nu o agreau nici, mai ales, Marea Britanie¹², nici Austria.

După încercări nereușite de a obține, din partea Franței, retragerea chestiunii basarabene de pe agenda de discuții de la Congresul de la Paris sau soluționarea acesteia înainte de demararea tratatelor, împăratul Alexandru al II-lea a convocat, la Palatul de Iarnă, o ședință de lucru cu principalii demnitari de stat ruși¹³. Din acest consiliu făceau parte: marele duce Constantin, contele Voronțov, contele Orlov, prințul Dolgorukov, contele Pavel Kiselev, contele Bludov, contele Karl Nesselrode și baronul Meyendorf. Cu excepția lui Bludov, demnitarii susțineau acceptarea condițiilor de pace impuse de Austria¹⁴. Prin urmare, la 15 ianuarie 1856, Alexandru al II-lea accepta *in integrum* „doleanțele“ cabinetului de la Viena, inclusiv cedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Rusia începea, în consecință, o „bătălie aprigă“ pentru acest teritoriu, apelând la orice mijloace care îi stăteau la îndemână.

În continuare ne vom referi strict la poziția adoptată de Austria în problema sudului Basarabiei, aducând în prim-plan rapoarte diplomatice inedite, care vor ilustra antagonismul dintre Viena și Paris. Atitudinea Austriei este ilustrată în rapoartele ambasadorului francez la Viena, Adolphe de Bourqueney. Din discuțiile *tête-à-tête* ale acestuia cu Buol, cel care venise cu ideea cedării sudului Basarabiei, se constată că Austria nu accepta nicio „deviere“ de la preliminariile păcii¹⁵. Aceeași poziție tranșantă a adoptat-o și baronul Hübner, ambasadorul austriac la Paris. Diplomatul susținea că Franța nu ar trebui să-și facă iluzii cu privire la acceptarea „scenariului“ gândit de ruși (Karsul contra sudului Basarabiei), pentru că Austria era decisă să obțină această clauză în orice condiții¹⁶. Nici în discuțiile ulterioare ale lui Bourqueney cu Buol, dar și cu împăratul Franz Josef nu s-a ajuns la o înțelegere în ceea ce privește schimbul de teritorii. Atât ministrul de

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Walewski către Persigny*, Paris, 10 ianuarie 1856, *Archives Affaires Etrangères* (în continuare AAE), *Correspondance Politique, Angleterre*, vol. 704, f. 27.

¹³ A. Jomini, *Étude diplomatique sur la Guerre de Crimée (1852 à 1856) par un ancien diplomat*, vol. II, Paris, 1874, p. 389.

¹⁴ *Ibidem*, p. 397.

¹⁵ *Bourqueney către Walewski*, Viena, 18 ianuarie 1856, AAE, *Correspondance Politique, Autriche*, vol. 463, f. 84.

¹⁶ *Walewski către Bourqueney*, Paris, 19 ianuarie 1856, AAE, *Correspondance Politique, Autriche*, vol. 463, f. 88.

externe, cât și împăratul austriac au analizat la „rece“ această propunere, ajungând la concluzia că Viena nu poate accepta aceste concesiile Petersburgului, din moment ce problema sudului Basarabiei avea să ducă la ruperea raporturilor diplomatice dintre cele două puteri¹⁷.

Problema Basarabiei urma să-și găsească soluția definitivă la Congresul de la Paris, care și-a deschis lucrările la 25 februarie 1856. Încă de la bun început s-a încercat soluționarea problemei basarabene în „culise“. La 26 februarie, la invitația plenipotențiarului rus Orlov¹⁸, contele Walewski, baronul Bourqueney, lordul Clarendon, Cowley, s-au întrunit într-o ședință secretă, la care a asistat și cel de-al doilea plenipotențiar rus, baronul Brunov. Se dorea găsirea unei soluții referitoare la cedarea sudului Basarabiei, înainte de a începe deliberările. Este un lucru greu de explicat absența Austriei de la aceste discuții cu ușile închise. Trebuie să menționăm în acest context că la 21 februarie plenipotențiarul Austriei, Franței și Marii Britanii conveniseră ca nimeni să nu trateze separat cu Rusia, decât în timpul lucrărilor congresului. Evident, aflând despre această întreprindere de la care Austria a fost exclusă, contele Buol a formulat critici dure¹⁹. Cu toate acestea, întreprinderea nu a dus la un rezultat notabil, iar plenipotențiarul rusi au declarat că vor readuce în discuție eventualitatea schimbului de teritorii. Acest exemplu confirmă că problema sudului Basarabiei avea pentru Rusia o importanță covârșitoare, în comparație, de exemplu, cu problema unirii Principatelor Române, chestiune în care diplomația rusă va susține ideile împăratului Napoleon al III-lea.

În cadrul ședințelor din 8 și 10 martie, plenipotențiarul rusi și cei austrieci au purtat discuții aprinse, încercând să determine principiile în baza cărora urma să fie delimitată frontiera în Basarabia²⁰. Principalul argument utilizat de plenipotențiarul rusi era faptul că Bolgradul reprezenta centrul administrativ al coloniilor bulgare din Basarabia. Divergențele dintre cele două tabere au condus la adoptarea unei decizii de compromis, în fond amânarea luării unei decizii. Problema urma să fie încredințată unei comisii mixte, care să se deplaseze în teritoriu, pentru a studia în detalii traseul noii frontiere. Se formaseră două tabere: pe de o parte Franța, care susținea pretențiile „legitime“ ale Rusiei asupra Bolgradului, iar pe de alta – Austria, Marea Britanie și „tăcutul“ Imperiul Otoman, urmând ca în această „ecuație“ să intre și alte două puteri semnatare ale Tratatului de la Paris: Prusia și Sardinia. Se crease un paradox: aliații din timpul Războiului Crimeii se aflau în antagonism, din cauza unei probleme „secundare“, cum a fost

¹⁷ Bourqueney către Walewski, Viena, 21 ianuarie 1856, AAE, *Correspondance Politique, Autriche*, vol. 463, ff. 97-98.

¹⁸ W. Baumgart, *The peace of Paris, 1856: studies in war, diplomacy, and peacemaking*, ABC-Clio, 1981, p. 108.

¹⁹ „Cette entrevue n'a eu et n'a pu avoir aucun résultat favorable. Le Cte Orloff donnait à entendre que la Russie n'avait accepté les propositions autrichiennes que parce qu'elle comptait échanger Kars, dont la prise était alors déjà connue à St. Pétersbourg, contre la cession qu'elle s'engageait de faire d'une partie de Bessarabie. A ce sujet, son langage était tellement tranchant et absolu que les plénipotentiaires français ont fort semblé de croire que c'est là dernier mot de la Russie. Dans leur opinion, les plénipotentiaires russes auraient l'instruction de faire un sine qua non de la rétrocession du territoire de Bessarabie, en échange de Kars“. *Österreichische Akten*, p. 446.

²⁰ L. Debrauz, *Le Traité de Paris du 30 mars 1856 étudié dans ses causes et ses effets*, Paris, 1856, pp. 144-148.

considerată în sursele documentare. Tocmai această problemă a delimitării frontierei în Basarabia amenința cu ruperea alianței franco-britanice și stabilirea unei „ere“ de incertitudine pe continentul european.

În studiul de față, ne concentrăm asupra poziției adoptate de Austria, pe care o vom prezenta în baza corespondenței însărcinatului cu afaceri austriac la Paris, baronul Ottenfels, dar și a ambasadorului Hübner cu ministrul de externe, Buol, în intervalul august 1856 – ianuarie 1856. Perioada de timp este una semnificativă, deoarece arată eforturile diplomației austriece de a-și impune punctul de vedere ca Bolgradul să revină Principatului Moldovei, până la convocarea Conferinței de la Paris din ianuarie 1857, care a decis într-un final soarta acestui oraș, cerut cu atâta insistență de către Imperiul Rus. În linii generale, rapoartele identificate la Arhivele din București în Colecția Microfilme Austria²¹ scot în evidență numeroasele discuții dintre Ottenfels și Walewski, dar și dintre Hübner și împăratul Napoleon al III-lea.

Comisia de delimitare a frontierei în Basarabia a constatat existența a două orașe cu numele Bolgrad, Vechiul și Noul Bolgrad. Respectiv, Rusia cerea localitatea care îi oferea mai mult teritoriu, dar care avea comunicație cu Dunărea. Aceasta însemna, de fapt, ruina „operei“ Congresului de la Paris, care intenționa tocmai îndepărtarea Rusiei de la artera fluvială. Rusia miza pe sprijinul „necondiționat“ al Franței, care se declarase „partizană“ a ideii vehiculate de plenipotențiarul ruși, ca Bolgradul, centrul coloniilor bulgare din Basarabia, să revină în continuare Imperiului Rus. Prin urmare, cabinetul de la Tuileries a fost nevoit să facă față reproșurilor venite din partea Marii Britanii și a Austriei, iar contele Walewski s-a dovedit un „avocat împătimit“ al Rusiei.

În luna august 1856, în colecția menționată mai sus, identificăm câteva rapoarte, din care apare clar poziția adoptată de Franța și antagonismul Austriei. În această perioadă, baronul Ottenfels purtase discuții cu contele Baroche, președintele Consiliului de Stat al Franței, dar și cu Vincent Benedetti, fostul secretar al Congresului de la Paris, deoarece ministrul de externe, Walewski, era plecat în afara Franței. La acel moment, susținerea de către guvernul francez a punctului de vedere rus în chestiunea sudului Basarabiei nu apărea drept un fapt evident, deși la congres fuseseră constatate similitudini de opinii. În discuția *tête-à-tête* dintre Ottenfels și Baroche s-a propus o colaborare între cei doi comisari, Kalik și Besson²². Nici Baroche, nici Benedetti, ulterior, nu au exprimat un punct de vedere definitiv într-o chestiune atât de sensibilă, considerată a fi de competența împăratului Napoleon al III-lea²³. Au fost discutate anumite detalii topografice ce țineau strict de delimitarea frontierei în Basarabia. Concluzia generală formulată de cei doi era că Bolgradul trebuia să rămână Rusiei. Chiar și în lipsa ministrului Walewski, catalogat în epocă drept un „rusofil“, se observă evident că și cei doi oameni de stat francezi aveau vederi comune, iar la Paris se nutrea o „simpatie“ pentru inamicul din Războiul Crimeii, Imperiul Rus. Cei doi nu și-au asumat niciun angajament referitor la problema Bolgradului, decizia finală

²¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Colecția Microfilme, Austria, rola 110.

²² *Ottenfels către Buol*, Paris, 5 august 1856. ANIC, Colecția Microfilme, Austria, rola 110, c. 16.

²³ *Ibidem*, c. 16-17.

revenindu-i împăratului Napoleon al III-lea, noul hegemon al Europei. Faptul reprezenta un semnal că problema sudului Basarabiei va fi intens dezbătută, tocmai din cauza opiniilor divergente susținute de aliați. Discuția cu ministrul Walewski a clarificat întru totul poziția Franței. Ministrul francez s-a putut convinge de „perfecta identitate“ de vederi dintre cabinetele de la Viena și Londra în chestiunile Insulei șerpilor și a Bolgradului, și de faptul că doar Franța susținea pretențiile Rusiei asupra Bolgradului²⁴. Din corespondența lui Walewski cu Charles Morny, ambasadorul francez la Petersburg, ca și din cea dintre Ottenfels și Buol, sesizăm formarea a două tabere. Pe de o parte, Morny, susținător al drepturilor Rusiei asupra Bolgradului, acționa în tandem cu diplomații ruși; pe de altă parte, cabinetele de la Viena și Londra se susțineau reciproc și ele²⁵. Chiar dacă „regreta sincer“ pozițiile antagoniste dintre Paris și Viena, Walewski se prezenta în continuare ca un veritabil „avocat“ al Rusiei, readucând în discuție doleanța plenipotențiarilor ruși de a păstra reședința bulgarilor din Basarabia, orașul Bolgrad, care nu avea o importanță specială pentru Moldova, ci mai mult pentru Rusia²⁶. Putem presupune că Walewski beneficia de susținerea împăratului Napoleon al III-lea, care își dăduse cuvântul de onoare că va susține Rusia în problema Bolgradului. Un alt argument invocat de „apărarea“ reprezentantă de contele Walewski era faptul că Rusia nu putea fi acuzată de „rea intenție“, în contextul în care se afirma că Petersburgul ar fi furnizat hărți false plenipotențiarilor europeni la Congresul de la Paris²⁷. Pe lângă argumentele invocate, Walewski și-a arogat și competența de a veni cu unele recomandări și precizări cu referire la poziția Franței. În concluzie, poziția adoptată de Walewski era că Franța susține punctul de vedere al Rusiei și nu-și poate schimba decizia²⁸. Poziția luată va predomina pe tot parcursul anului 1856, la fel ca și în cazul împăratului Napoleon al III-lea, pentru care „cuvântul“ dat Rusiei avea o valoare inestimabilă.

Discuțiile de la Paris dintre însărcinatul cu afaceri austriac, Ottenfels, și ministrul de externe Walewski continuau, iar chestiunea sudului Basarabiei se afla în prim-planul acestora. Pe lângă argumentele expuse mai sus, Walewski a criticat poziția de forță adoptată de Austria și Marea Britanie la adresa Rusiei. Ministrul francez era „supărat“ deoarece cabinetele de la Viena și Londra își exprimaseră atât de categoric poziția față de problema Bolgradului în fața Petersburgului. În viziunea acestuia, cele două cabinete ar fi trebuit, mai întâi, să prevină Parisul privitor la această luare de poziție²⁹. După părerea noastră, reproșul lui Walewski era nefondat. Un argument în acest sens este corespondența ambasadorului francez la Viena, Adolphe de Bourqueney, cu ministrul Walewski. În aceste rapoarte identificăm, deja în luna iulie, demersuri întreprinse de ambasadorul austriac la Viena, Hübner, pe lângă Walewski, cu privire la acțiunile ce urmau să fie întreprinse în privința sudului Basarabiei³⁰. Acesta este încă un exemplu concludent

²⁴ *Ottenfels către Buol*, Paris, 20 august 1856. *Ibidem*, c. 23-24.

²⁵ *Ibidem*, c. 24.

²⁶ *Ibidem*, c. 30.

²⁷ *Ibidem*, c. 31.

²⁸ *Ibidem*, c. 33.

²⁹ *Ottenfels către Buol*, Paris, 20 august 1856. ANIC, Colecția Microfilme, Austria, rola 110, c. 42.

³⁰ *Bourqueney către Walewski*.

că ministrul francez dorea ca Petersburgul să se afle într-o postură cât mai „comfortabilă“, după momentul semnării Tratatului de la Paris din 30 martie 1856. În pofida acestei atitudini tranșante a lui Walewski, Austria, prin vocea însărcinatului cu afaceri austriac la Paris, încerca să-l convingă despre necesitatea unei înțelegeri și a rezolvării problemelor apărute după semnarea Tratatului de la Paris între foștii aliați³¹. S-a propus ca orașul Paris să devină „centrul“ negocierilor pentru a soluționa aceste probleme, lucru care nu se putea realiza în acel moment, tocmai din cauza poziției lui Walewski, care susținea punctul de vedere rus.

Documentele austriece din perioada activității intense a comisiei europene de demarcație a frontierei în Basarabia ne arată și mai clar atitudinea lui Walewski în problema sudului Basarabiei. În acest sens, ne vom referi la un singur moment semnificativ, după părerea noastră. Ministrul francez admitea „devieri lejere de la linia determinată de Tratatul de la Paris“³² dar, în același timp, afirma că dacă Rusia va pierde Bolgradul ar merita anumite compensații teritoriale. Walewski a revenit asupra acestei idei pe tot parcursul anului 1856, promovând-o în special în fața diplomației britanice, cea care se va dovedi cel mai virulent adversar al Petersburgului. Unica problemă în care Walewski avea același punct de vedere ca și Austria și Marea Britanie era respingerea propunerii înaintate de comisarii ruși, de a „crea“ un teren neutru de-a lungul frontierei din Basarabia³³.

În documentele diplomatice austriece care au parvenit de la ambasada de la Paris, au fost identificate câteva discuții private dintre Hübner și împăratul Napoleon al III-lea. Acestea se numără printre puținele rapoarte descoperite în care împăratul francez își justifică poziția personală față de chestiunea Bolgradului. Discuțiile au avut loc la reședința imperială a lui Napoleon al III-lea de la Compiègne. Împăratul francez a explicat de la bun început că susține poziția Rusiei. Primul motiv pe care îl invoca Napoleon al III-lea era faptul că plenipotențiarul rus Orlov s-a prezentat înaintea deschiderii lucrărilor Congresului de la Paris, pentru a cere ca Bolgradul, centrul coloniilor bulgare din Basarabia, să rămână Rusiei³⁴. În schimb, plenipotențiarul rus și-a dat cuvântul că Rusia nu va înainta alte pretenții. Suveranul francez, care nu acorda nicio valoare orașului Bolgrad³⁵, și-a dat și el cuvântul Rusiei că va susține pretenția Petersburgului asupra Bolgradului³⁶. În consecință, Napoleon al III-lea se afla într-o situație ingrată: pe de o parte, dorea să-și respecte promisiunea dată Rusiei – o problemă de onoare – pe de altă parte, se afla în contradicție cu poziția adoptată de Austria și Marea Britanie, care vedeau o încălcare flagrantă a Tratatului de la Paris. În consecință, împăratul francez nu-și putea schimba radical punctul de vedere, deși își arătase regretul față de complicațiile existente, în special în problema Bolgradului.

³¹ *Ottenfels către Buol*, Paris, 20 august 1856. ANIC, Colecția Microfilme, Austria, rola 110, c. 51.

³² *Ottenfels către Buol*, Paris, 2 septembrie 1856. *Ibidem*, c. 77.

³³ *Ibidem*, c. 78.

³⁴ *Hubner către Buol*, Compiègne, 22 octombrie 1856. ANIC, Colecția Microfilme, Austria, rola 110, c. 176.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, c. 177.

Numeroasele discuții nu au dus la niciun rezultat. Unica soluție era convocarea unei noi conferințe la Paris³⁷. Acest lucru s-a produs spre finele lunii decembrie 1856 – începutul lunii ianuarie 1857. Trebuie să menționăm că această conferință a fost una atipică pentru forurile vremii, deoarece în prealabil se stabilise frontiera în Basarabia, ceea ce însemna că mult-disputatul oraș Bolgrad revenea Principatului Moldovei, iar Delta Dunării și Insula Șerpilor – Imperiului Otoman. Franța a reușit „performanța” ca Rusia să obțină o mică concesiune pentru pierderea Bolgradului, și anume orașul Comrat.

Valorificarea unei mici părți din corespondența diplomatică austriacă arată, fără echivoc, că Austria a adoptat o poziție fermă în problema sudului Basarabiei, susținând respectarea cu strictețe a Tratatului de la Paris. Diplomații austrieci au conștientizat că împăratul Napoleon al III-lea și Walewski susțineau pretenția înaintată de plenipotențiarilor ruși de la Paris, ca Bolgradul să rămână în componența Imperiului Rus. În acest sens ei au acționat împreună cu diplomația britanică, care s-a dovedit cea mai vehementă la adresa Petersburgului. În viziunea noastră, tocmai această „colaborare” austriaco-britanică a fost cea care a contribuit ca Rusia să cedeze, menționând, desigur, că Viena și Londra apelaseră la mijloace de coerciție, precum prelungirea ocupației militare austriece în Principatele Române și prezența navelor britanice în Marea Neagră. Documentele cercetate au scos în evidență antagonismul dintre aliați și posibilitatea unei „înțelegeri” franco-ruse pentru viitor.

Anexe

[Documentul 1]

Paris, 20 august 1856. *Ottenfels către Buol cu privire la discuțiile purtate cu Walewski referitor la delimitarea frontierei în Basarabia, Insula Șerpilor și fortăreața Kars*

Monsieur le Comte,

Les hautes dépêches, que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'adresser le 10 du courant, m'ont été remises par le courrier Steidl dans la matinée du 14. J'ai pu, le même jour encore, en entretenir Mr. le Ministres des affaires étrangères.

Par la dépêche du 5 août dont je lui avait précédemment donné connaissance, Mr le Cte Walewski avait déjà pu se convaincre de la parfaite identité de vues entre le Cabinet de Vienne et celui de Londres sur les questions de Kars, de l'île des Serpens et du tracé de la frontière près de Bolgrad. La dépêche N°1 du 10 et les instructions adressées le 9 août au représentant de l'Empereur à St Pétersbourg, en portant la confirmation de cette entente, constataient aussi que Votre Excellence S'était empressée de faire appuyer à St Pétersbourg les représentations de l'Angleterre.

³⁷ Vezi J. W. Wilkins, *The second Congress and the Russian claim to the Isle of Serpents and Bolgrad*, London, 1857.

Voici à peu près ce que Mr le Cte Walewski répondit à ces ouvertures:

La question de Kars doit être considérée comme réglée d'une manière satisfaisante, la Russie ayant fait savoir qu'elle était prête à remettre cette forteresse entre les mains des autorités ottomanes. On a donné trop d'importance au retard qu'a éprouvé cette remise. La France et l'Angleterre s'étaient engagées à évacuer le territoire ottoman dans le délai de six mois et la restitution de Kars devait avoir lieu en même temps. Mais la rapidité avec laquelle les deux Puissances maritimes ont rempli leurs engagements a surpris la Russie qui, ne pouvant le prévoir, a probablement négligé de prendre, en temps opportun, des mesures analogues relativement à Kars. De là ce retard dont on se plaint tant et qui a été plus apparent que réel. La démonstration que l'Angleterre a cru devoir faire dans la mer Noire et à laquelle la France, appréciant mieux le véritable état des choses; s'était abstenue de prendre part, a donc été tout à fait inutile et n'aura servi qu'à indisposer la Russie. Cependant le Cabinet français, dès qu'il avait en connaissance des difficultés qui semblaient s'élever au sujet de la restitution de Kars, s'était empressé d'adresser au Cabinet de St. Pétersbourg des représentations amicales, mais en même temps très énergiques.

Quant à l'île des Serpens, Mr. le Cte Walewski n'est pas d'avis que cette question puisse être immédiatement résolue dans un sens favorable à la Turquie. Evidemment on a oublié de mentionner cet îlot dans le traité de Paris. Les Turcs et les Russes font valoir, chacun avec une certaine apparence de fondement, des prétentions contradictoires. Le Ministre est assez porté à reconnaître le bon droit de la Turquie, mais il doit avouer, en même temps, que ce droit ne lui paraît pas tous à fait incontestable. Il pense donc qu'il fallait discuter et faire son possible pour arriver à une solution à l'amiable, mais qu'il n'appartenait point aux Puissances alliées de trancher arbitrairement la question en décernant à la Turquie la possession du terrain contesté et en adressant à la Russie, comme on l'avait fait au, au moins, comme on en avait manifesté l'intention de le faire, la sommation péremptoire d'avoir à se retirer. Il ne permettait donc de proposer un arrangement qui pourrait convenir à tout le monde. C'était de faire participer l'île des Serpens à la neutralité de la mer Noire et de confier la garde de son phare à la commission du Danube. Du reste, si cet expédient ne devait pas être agréé, la France ne s'opposerait pas à ce que cette île passe retour à la Turquie en même temps que le Delta du Danube dont elle a se rendu jusqu'ici.

Pour ce qui concerne la frontière de Bolgrad, Mr. le Cte Walewski regrette de ne pouvoir se ranger de l'avis des Cabinets de Vienne et de Londres. On doit se rappeler, dit-il, que lors de la discussion, dans le sein du congrès, de la nouvelle frontière de Bessarabie, les plénipotentiaires russes ont insisté pour conserver le chef-lieu des colonies bulgares qui n'était autre que Bolgrad. Cette ville sans importance pour la Moldavie en avait une très grande pour la Russie. Le congrès, appréciant cette considération et tenant compte de dispositions conciliantes dont les plénipotentiaires russes avaient fait preuve précédemment relativement à Kars et aux îles d'Aland, avait cru devoir faire droit à cette demande et il fut, par conséquent, décidé que le tracé passerait au Sud de Bolgrad. Il est vrai que sur la carte, consultée par le congrès, Bolgrad se trouvait indiqué au Nord du lac de

Yalpouk, tandis que depuis on avait découvert que cette ville était située plus bas à l'Est du lac. Il y avait donc eu erreur, mais pouvait-on en rendre responsables les plénipotentiaires russes qui, aussi bien que les Représentants des autres Puissances ignoraient l'existence du nouveau Bolgrad? La carte dont on s'était servi était en vérité la copie d'une carte russe, mais elle n'avait pas été fournie par les plénipotentiaires russes. On l'avait tirée du dépôt du Département français de la guerre, où elle passait pour la meilleure existence. Du reste, sur les cartes appartenant aux plénipotentiaires russes, Bolgrad était également indiqué au nord du lac.

„Il résulte donc de ce que je viens de développer“, continua Mr le Cte Walewski, „qu'à nos yeux le bon droit est du côté de la Russie. Nous regrettons, je le répète, d'être sur cette question, en désaccord avec l'Autriche et l'Angleterre, mais nous sentons l'obligation de procéder loyalement envers la Russie quoiqu'elle ait été notre ennemie, et si le droit nous paraît être de son côté, aucune considération peut nous empêcher de le reconnaître et d'agir en conséquence“.

„Nous avons donc adressé à notre commissaire l'instruction de ne point insister sur Bolgrad. Je comprends qu'en présence de cette divergence d'opinions entre les trois Puissances, la Russie ne cédera pas, mais nous ne pouvons rien y changer“.

Le Ministre passa ensuite en revue les différents points du tracé de la nouvelle frontière. C'était la répétition de ce que m'avait déjà dit à ce sujet Mr Baroche. J'en ai rendu compte à Votre Excellence dans mon rapport No. 72 litt A. du 5 Août.

Je n'ai pas besoin de Vous assurer, Monsieur le Comte, que j'ai essayé de mon mieux, en me servant des différens argumens que contiennent les directions de Votre Excellence, de combattre les conclusions du Ministre par rapport au point de Bolgrad, mais la discussion qui s'en suivit n'eut point de résultat.

Mr le Cte Walewski me dit encore que le tracé de la frontière près de Bolgrad était le seul point sérieusement contesté. Il pense qu'on s'entendra facilement sur le reste, surtout si les Cabinets de Vienne et de Londres voulaient se décider, suivant l'exemple de celui de Paris, à donner plus de latitude à leur commissaires en leur recommandant, en même temps, de s'appliquer à résoudre entre eux, sans en référer chaque fois à leurs Gouvernemens respectifs, les différentes contestations qui pourraient encore surgir. Il me dit à cette occasion que le Colonel Besson, qui n'avait qu'à se louer de l'attitude de ses collègues d'Autriche et d'Angleterre, se plaignait beaucoup du mauvais vouloir et des difficultés qu'il rencontrait constamment, et à degré égal, chez les commissaires russes et turcs. Tous les deux, selon Mr de Besson, semblent mûs par l'arrière pensée de retarder autant que possible, par toutes espèces de tracasseries, les travaux de la commission.

Le jugement porté par le Colonel Besson me donna l'occasion de faire observer à Mr le Cte Walewski. Combien il était désirable qu'en présence des opinions extrêmes et contradictoires représentées par les commissaires russes et turcs, les commissaires des trois autres Puissances se montrassent toujours parfaitement d'accord sur toutes les questions. Le bon résultat ne saurait être douteuse.

Agréez, Monsieur le Comte, l'hommage de mon profond respect.

Ottentfels

[Documentul nr. 2]

Paris, 20 august 1856. *Ottenfels către Buol cu privire la chestiunea Bolgradului*

Monsieur le Comte,

Le précédent respectueux rapport était déjà rédigé lorsque je reçus dans le courant de la journée d'hier la dépêche que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'adresser le 16 Août. Désirant rendre compte à Votre Excellence de l'accueil que rencontreraient ici les appréciations si justes qui s'y trouvent développées, je me suis décidé à retenir encore pendant 24 heures le courrier Steidl arrivé à l'instant même de Londres, porteur des dépêches de Mr le Cte d'Apponyi.

Mr le Cte Walewski me reçut dans l'après-midi. Il écouta avec beaucoup d'intérêt la lecture de la dépêche précitée en me faisant observer qu'il n'avait pas encore reçu les rapports de Mr le Bon de Bourqueney sur les différentes questions qui y sont traitées.

Le Ministre a constaté avec plaisir l'accord qui vient de s'établir entre les Cabinets de Vienne et de Paris au sujet de la question de Kars et de l'île des Serpens.

Il est entré ensuite dans un long développement destiné à expliquer et justifier la ligne de conduite suivie par la France dans la question de Bolgrad. J'ai déjà eu l'honneur, dans mon rapport litt A. de ce jour, de porter à la connaissance de Votre Excellence les principaux argumens sur lesquels se fonde Mr le Cte Walewski; – je m'abstiendrai donc de les répéter. Le Ministre me dit qu'il regrettait sincèrement cette complication et qu'il croyait qu'on aurait pu l'éviter. Selon lui, l'Autriche et l'Angleterre ont eu tort de faire connaître si catégoriquement leur opinion à St. Pétersbourg avant d'en avoir prévenu le Cabinet français et de s'être concerté avec lui. En agissant avec moins de précipitation, on aurait pu prévenir le désaccord qui s'était manifesté par suite de l'opinion contraire manifesté par la France. revenant sur l'historique de ce qui s'était passé au Congrès, Mr le Cte Walewski chercha à établir que les Plénipotentiaires russes avaient agi entièrement de bonne foi. Par conséquent, l'erreur survenue au sujet de Bolgrad ne pouvait en aucune façon leur être attribué. N'ayant pas à sa disposition des cartes paraphées et déclarées authentiques par tous les Plénipotentiaires, le Congrès, évitant de se servir de la carte produite d'abord par les Plénipotentiaires russes; s'était décidé à choisir dans le dépôt du département de la guerre la carte de Bessarabie qui, dans l'opinion générale, passait pour être la plus correcte. Tout le monde avait été de bonne foi.

Si l'on consultait l'esprit du traité, il fallait convenir que Bolgrad devait appartenir à la Russie puisqu'on avait eu l'intention de lui céder le chef-lieu des colonies bulgares. Si l'on voulait se tenir strictement à la lettre du traité, on trouverait qu'elle décidait également la question en faveur de cette Puissance. On ne pouvait donc nier son bon droit.

Je répondais à Mr le Cte Walewski que le reproche adressé à l'Autriche d'avoir agi dans la question de Bolgrad sans avoir consulté l'opinion de la France ne me paraissait pas fondé, puisque le Cabinet de Vienne avait, dès de 1 juillet, proposé d'établir à Paris même un centre d'entente où cette question, ainsi que toutes celles de la même nature, devait être discutée. Cette proposition était malheureusement restée sans résultat, mais ce n'était pas la faute de notre Cabinet.

Quant à la prétendue bonne foi de la Russie au sujet de Bolgrad, il me paraissait difficile d'admettre que, vu la grande valeur et importance, comme chef-lieu des colonies bulgares, que les organes russes s'efforçaient d'attribuer à cette ville, les Plénipotentiaires de cette Puissance n'eussent pas eu connaissance de la véritable position du Nouveau-Bolgrad ou, au moins, de l'existence de deux endroits portant le même nom. Le congrès, qui avait consenti à céder le chef-lieu des colonies bulgares qu'on lui indiquait au nord du lac, se serait certainement refusé à cette concession s'il avait su que ce chef-lieu était situé à plusieurs lieues plus bas sur la rive Est du lac et que son abandon ouvrirait à la Russie le lac Yalpouk dont on voulait l'éloigner et compromettrait la bonne frontière militaire qu'on désirait créer de ce côté à l'Empire ottoman.

En renonçant au premier tracé fixé par les préliminaires de Vienne et portant que la frontière partirait de Chotym et, en suivant les montagnes vers le Sud-Est, aboutirait au lac Salzyk, on s'était laissé guider par la considération qu'il ne s'agissait pas d'amoindrir le territoire de la Russie, mais seulement de l'éloigner du Danube et de tous ses confluent, et de créer, en même temps, une bonne frontière pour la Moldavie et l'Empire ottoman. Cette pensée, si juste et conciliante à la fois, avait présidé aux déterminations du Congrès relativement au tracé de la frontière; – il me semblait qu'elle devrait aussi se retrouver dans les instructions de nos commissaires et servir à les guider et rallier chaque fois qu'il s'agissait de résister aux prétentions russes.

Des délais regrettables dans les travaux de délimitation seraient la conséquence inévitable du dissentiment qui venait de se manifester. La Russie en profiterait naturellement pour retarder indéfiniment l'évacuation du territoire cédé par elle. Mais ce retard n'était encore qu'un mince inconvénient à côté de la fâcheuse impression que le désaccord entre les trois Puissances alliées produirait sur l'opinion publique,

Mr le Cte Walewski, qui m'avait écouté en silence, me répondit qu'il savait apprécier cette dernière considération et que, certes, il regrettait autant que nous le dissentiment qui venait d'éclater. „Mais“ ajouta-t-il, „nous ne pouvons y remédier, car il nous est impossible de revenir sur notre détermination“.

Agréez, Monsieur le Comte, l'hommage de mon profond respect.
Ottenfels

BIBLIOGRAFIE (SELECTIVĂ)

- Archives Affaires Etrangères Correspondance Politique, Angleterre*, vol. 704.
Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția Microfilme, Austria.
- Adamov, E. A., *Le problème bessarabien et les relations russo-roumaines (à l'occasion du cinquantenaire de l'indépendance roumaine)*, în *Le Monde Slave*, ianuarie 1928.
- Akten zur Geschichte des Krimkriegs. Serie I: Österreichische Akten zur Geschichte des Krimkriegs* ed. Winfried Baumgart, Oldenbourg, 1979.
- Baumgart, W., *The peace of Paris, 1856: studies in war, diplomacy, and peacemaking*, ABC-Clio, 1981.
- Boerescu, V., *La Roumanie après le traité de Paris du 30 mars 1856*, Paris, 1856.
- Cernovodeanu, P., *Basarabia. Dosarul unei provincii istorice românești (2)*, în *Memoria. Revista gândirii arestate*, nr. 2, 1991.
- Cernovodeanu, P., *Inițiativa românești de redobândire a Basarabiei în perioada Războiului Crimeii (1854-1856)*, în *Revista Istorică*, nr. 1-2, 1992.
- Cojocariu, M., *Basarabia în contextul Unirii Principatelor*, în A. Petrencu (coord.) *Probleme actuale ale istoriei naționale universale*, Chișinău, 1992.
- Corivan, N., *Din activitatea emigranților români în Apus (1853-1857). Scrisori și memorii*, București, 1931.
- Debrauz, L., *Le Traité de Paris du 30 mars 1856 étudié dans ses causes et ses effets*, Paris, 1856.
- Ivănescu, Dumitru, *Unirea Principatelor Române, Rusia și problema Basarabiei, în Dilemele identității*, Iași, Dosoftei, 2001.
- Jomini, A., *Étude diplomatique sur la Guerre de Crimée (1852 à 1856) par un ancien diplomate*, vol. II, Paris.
- Knapp, J. M., *Behind the Diplomatic Curtain: Adolphe de Bourqueney and French Foreign Policy, 1816-1869*, University of Akron Press, 2011.
- Wilkins, J. W., *The second Congress and the Russian claim to the Isle of Serpents and Bolgrad*, London, 1857.